

İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Olarak 22-23 Mart 2025 Tarihinde Yaşanan Olaylara İlişkin Ön Raporumuz

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun da aralarında bulunduğu çok sayıda kişiye operasyon düzenlenmesi ve İstanbul Barosu Başkanı ile Yönetim Kurulu üyelerinin görevden alınması üzerine İstanbul Valiliği tarafından 19 – 26 Mart 2025 tarihleri arasında her türlü toplantı, gösteri ve basın açıklaması yasaklanmış; resmi bir karar olmaksızın, X (Twitter), Youtube, Instagram, Facebook, TikTok, Telegram gibi sosyal medya siteleri üzerinde bant genişliği daraltılmış, internet yavaşlatılmış; Vatan Emniyet Müdürlüğü ve Çağlayan'da bulunan İstanbul Adliyesi'ne giden yollar kapatılmış ve düzenlenen eylemler sırasında İçişleri Bakanı'nın açıklamasına göre 323 kişi gözaltına alınmıştır.

Toplanma ve Gösteri Düzenleme Hakkı ve Kötü Muamele Yasağı Yönünden:

Toplanma ve gösteri düzenleme özgürlüğünü kullanan çok sayıda kişi ters kelepçeyle yere yatırma, yaralama kastıyla copla vurma, plastik mermi, tazyikli su ve biber gazı kullanımı da dahil olmak üzere orantısız bir güç kullanımı ile karşı karşıya kalmış ve gözaltına alınmıştır.

22 Mart 2025 günü yaşanan gözaltılarla ilgili İstanbul Barosu bünyesinde İnsan Hakları Merkezi, Kadın Hakları Merkezi, Çocuk Hakları Merkezi, Avukat Hakları Merkezi ve CMK servisi tarafından gözaltına alınan kişilere hukuki destek sağlanmış, yaşanan hak ihlallerine ilişkin tutanak tutularak raporlama yapılmıştır.

Çocuk Hakları Merkezi tarafından kurulan Kriz Masasının raporuna göre,¹ zorunlu haller dışında çocuklara kelepçe takılmasını yasaklayan Çocuk Koruma Kanunu'nun 18. maddesine aykırı olarak bir çocuğun kelepçeli tutulduğu bilgisi tutanak altına alınmıştır. Yine Kadın Hakları Merkezi'nin avukatlarla yaptığı görüşmelerde gözaltı işlemleri sırasında kadınların tacize ve kötü muameleye maruz bırakıldığı belirtilmiştir.² Ayrıca, avukatlarla yapılan görüşmelerde gözaltındaki kişilerin sağlık kontrolleri sırasında polislerin hazır bulunduğu bilgisi paylaşılmıştır.

22 Mart 2025 sabahı gözaltına alınan 66 kişi arasından üç kişi tutuklanmış, sekiz kişi hakkında ev hapsi kararı verilmiş, 55 kişi hakkında ise yurtdışı çıkış yasağı ve imza atma adli kontrol tedbirleri ile serbest bırakılmıştır. Bir kişi Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen örgüt propagandası yapma suçundan, iki kişi ise 2911 sayılı Kanun'a muhalefet etme suçundan tutuklanmıştır.

22 Mart 2025 akşamı Saraçhane ve çevresinde gözaltına alınan 143 kişiden 91 kişinin Vatan Emniyet Müdürlüğü'nde, 52 kişinin ise Esenler Atışalanı Polis Merkezi'nde olduğu ve ifadelerinin 24 Mart 2025 günü alınacağı bilgisi verilmiştir.

¹ <https://x.com/istbarochm/status/1903888237535416613?s=46&t=Se1FDXQ26fc1DyBORjrOVw> ve <https://www.instagram.com/p/DHjZ-rQtiYV/?igsh=MTQ2c2tuZjJsd2diZg==>

² <https://x.com/istbarosukhm/status/1903903234495840306?s=46&t=wjwTBMsJ2sTk1zPbIXBCA> ve <https://www.instagram.com/p/DHjgisBtNUv/?igsh=MTBhMjQxeHo4NXp6ZA==>

Anayasa'nın 34. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 11. maddesine göre, herkes, önceden izin almaksızın barışçıl olarak toplanma ve gösteri düzenleme özgürlüğüne sahiptir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) göre, toplanma ve gösteri düzenleme özgürlüğü, ifade özgürlüğünün kolektif kullanımı niteliğinde olması nedeniyle demokratik toplum için olmazsa olmaz önemdedir. Devletler, sadece toplanma ve gösteri düzenleme özgürlüğünü korumakla kalmayıp, bu hakkı dolaylı yoldan usulsüz bir şekilde sınırlandırmaktan kaçınmalı ve bu hakkın etkili bir şekilde kullanılmasını sağlamalıdır. 2911 sayılı Kanun izin şartı aramadığı gibi, bildirim yapılmamış olması da bir toplantı ve gösteriyi otomatik olarak "izinsiz ve kanuna aykırı" hale getirmektedir. Bazı ani durumlarda spontane eylemler yapılması ve bu eylemler için eylemin yapılmasının amacıyla en uyumlu ve en çok ses getirecek yerin seçilmesi de hakkın özünü oluşturmaktadır. Bu nedenle adliyelerin de olduğu toplantı mekanlarına yönelik örtülü bir yasak, toplanma ve gösteri düzenleme özgürlüğünün özüne yönelik bir müdahale olarak kabul edilmektedir. (Süleyman Çelebi ve Diğerleri v. Türkiye, B. No: 37273/10, 24.05.2016; Lashmankin ve Diğerleri v. Rusya, B. No: 57818/09, 07.02.2019)

AİHM, barışçıl eylemler sırasında güvenlik güçleri tarafından orantısız bir güç ve "ciddi ve ölümcül yaralanmalara sebep olabilecek bir silah" olarak tanımlanan biber gazı kullanılmasını, Anayasa'nın 17. maddesi ile AİHS'nin 3. maddesinde güvence altına alınan kötü muamele yasağına aykırı bulmaktadır. (Oya Ataman v. Türkiye, B. No: 74552/01, 05.12.2006; Ali Güneş v. Türkiye, B. No: 9829/07, 10.04.2012)

AİHM daha önce, halihazırda Ataman grubu davaları adı altında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi önünde uygulanmayı bekleyen AİHM kararlarında barışçıl toplanma ve gösteri düzenleme hakkının engellenmesi ve bu gösterilen dağıtılması sırasında, biber gazı kullanımı da dahil olmak, güvenlik güçleri tarafından orantısız güç kullanılmasına ilişkin benzer başvuruların artışta olduğunu ve genel olarak bu durumun caydırıcı etki yarattığını ifade ederek Türkiye'ye bu konuda gerekli adımları atma yükümlülüğü yüklemiştir. (Abdullah Yaşa ve diğerleri v. Türkiye, B. No: 44827/08, 16.07.2013; İzci v. Türkiye, B. No: 42606/05, 23.07.2013; Ataykaya v. Türkiye, B. No: 50275/08, 22.07.2014 ve Süleyman Çelebi ve diğerleri v. Türkiye, B. No: 37273/10, 24.08.2016)

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90., 91. ve 99. maddeleri ile Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 9. maddesi uyarınca yakalanan ve gözaltına alınan kişilerin sağlık kontrolüne götürülmesi zorunludur ve tıbbi muayene, ancak adli tıp kurumu ya da resmi sağlık kuruluşları tarafından yapılır. Hekim ile muayene edilen kişinin yalnız kalmaları, muayenenin hekim-hasta ilişkisi çerçevesinde yapılması esastır. Hekim, kişisel güvenlik endişesini ileri sürerek muayenenin kolluk görevlilerinin gözetiminde yapılmasını isteyebilir ancak bu durum ancak güvenlik endişesinin ilgili ve yeterli şekilde gerekçelendirilmesi halinde kabul edilebilir. İşkenceye Karşı Avrupa Komitesi, polis nezaretindeki kişilerin sağlık kontrollerinin polis memurlarının duyamayacağı ve tercihen göremeyeceği bir biçimde yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. AİHM'ye göre, gözaltına alınan kişilerin İstanbul Protokolü'ne ve İşkenceye Karşı Avrupa Komitesi'nin normlarına uygun, bağımsız ve esaslı bir inceleme yaparak kişilerin

gözetiminde kötü muameleye maruz kalmasını önleyecek koruma mekanizmaları ve usuli güvenceler içeren düzenlemeler çerçevesinde sağlık kontrolüne tabi tutulması gerekmektedir. Sağlık kontrolünün, bu güvenceler sağlanmadan gerekli niteliklere sahip doktorlar tarafından ve polis nezareti olmadan yapılmaması, AİHS'nin 3. maddesinde düzenlenen kötü muamelenin önlenmesi yükümlülüğüne aykırıdır. (Akkoç v. Türkiye, B. No: 22947/93, 10.10.2000, para. 118 ve Daşlık v. Türkiye, B. No: 38305/07, 13.06.2017, para. 63)

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 93. maddesine göre, kelepçe ancak kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı halinde takılabilmektedir. Zorunlu haller olmadıkça kişilerin (ters) kelepçelenerek gözetim altına alınması, kötü muamele yasağını ihlal edebilir. (Erdoğan Yağız v. Türkiye, B. No: 27473/02, 06.03.2007)

Savunma ve Savunulma Hakkı Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı Yönünden:

Gözetim işlemlerini takip etmek üzere Vatan Emniyet Müdürlüğü'ne giden avukatların saatlerce içeri alınmaması sonucunda bir kısım şüphelinin avukatsız bir şekilde ifadeleri alınmıştır.

Suç isnat edilen kişinin bir müdafii yardımından yararlanmak sureti ile kendini savunma hakkı, susma hakkı, kendini suçlamama hakkı ve kötü muameleye karşı korunmanın en önemli güvencelerinden biridir. AİHM bu bağlamda, avukat ile temsil edilme hakkının önemini sadece Türkiye'de değil tüm Avrupa'da ceza yargılaması prosedürünü değiştiren önemli bir içtihat dönüşümünün ilk adımı olan Salduz v. Türkiye kararında ortaya koymuştur. AİHM, Sözleşme'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının c bendindeki düzenleme içerisinde yer alan adaletin selameti kavramı gereği, kişilerin soruşturmanın başlangıç aşamalarından itibaren bir avukatın yardımından yararlanması gerektiği sonucuna varmaktadır.

Avukatların, Ceza Muhakemesi Kanunu'na aykırı şekilde vekalet şartı aranarak, soruşturma evresinde gözetim altında tutulan kişiler ile görüşmelerine izin verilmemesi ve avukatların iş yerleri olan adliyelere ve emniyetlere alınmaması, Anayasa'nın 36. maddesi ile AİHS'nin 6. maddesinde koruma altına alınan savunma ve savunulma hakkını ihlal etmektedir.

Yetkilileri, toplanma ve gösteri düzenleme özgürlüğünün, kötü muamele yasağının ve adil yargılanma hakkının özüne dokunan ve İstanbul gibi bir şehirde milyonlarca kişinin gündelik hayatını güçleştirecek ve Anayasal bir hak olan seyahat ve dolaşım özgürlüğünü engelleyecek boyuta ulaşan müdahalelere son vermeye çağırıyor, yaşanan hak ihlalleriyle ilgili sorumluların tespit edilerek cezalandırılmasını sağlayacak etkili bir soruşturma yürütülmesini talep ediyoruz.

Saygılarımızla,
İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi – 24.03.2025.